

1891 Hertuginnen av Marlborough

Laksefiske i Stjørdalselva synes første gangen å være nevnt i Aslak Bolts jordbok fra 1428. Siden har laksefisket vært nevnt i enhver sammenheng, både som matauke lokalt, ekstraintekter for oppsitterne, innenfor kirkelige ritualer og som grunnlag for intendanturens tilgjengelighet ved ulike felttog. Til visse tider dominerte laksefisket så sterkt i dalføret, at svært mange fikk sitt daglige brød gjennom denne næringen, mest bokstavelig talt. For under enkelte perioder ble arbeidsfolket fora med så mye laks, at de i sine kontrakter fikk nedfelt at det ikke måtte være laks til middag mer enn to-tre ganger i uka. Nå er vel dette mer av god fortellerkunst, men det ligger nok en kime til sannhet i slike historier, og indikerer at laksen vel hos de innfødte ikke alltid stod like høyt i kurs. Men som alt annet forandret også forholdet til laksefisket seg med gode og dårlige tider, krig og fred, tilbud og etterspørsel. En viktig faktor var den såkalte sportseffekten. Det å fiske ble som jakt, mer verdifull i seg selv enn maten. Sporten og statusen tok kontroll, godt hjulpet av engelske lorder. Elvestrekningene ble tilpasset gjennom laksegårder i relasjon til diverse høyer. En viss konkurranse oppstod og det ble fort mye krangel, hvor enkelte forsøkte å stenge elva, slik at de ovenfor ikke skulle få fisk.

De første engelskmennene kom trolig midt på 1850-tallet. Og i 1858 kom selveste Sir Henry Pottinger til Reinå. Med ham starter en eventyrlig valfart over fra Storbritannia. Elva viste seg også fra sin beste side de første årene. Det heter seg at i 1859 tok en engelskmann 75 lakser på fire dager, og i 1864 hele 20 lakser på en dag. Sir Henry har selv fortalt at han en morgen tok 8 fine lakser før sola hadde stått opp. Deretter gikk han og tok seg en bedre frokost. Bare på Reinåvalet tok de mellom 200 og 300 lakser hvert år. Ett år hele 353 stk. For de fleste oppsitterne utviklet det seg en form for lakseturisme. Rike engelskmenn kjøpte opp lange elvestrekninger, som i sin tur ga ringvirkninger til mange oppover dalføret.

Peder Clarencius Aune på Ree gård bygde Britannia Hotell til sine rike venner fra Storbritannia. Andre gårdbrukere innlosjerte finfolket i egne bur. Det ga nok en viss status å leve litt mer primitivt enn hjemme på sine ærverdige gods og slott. Det at det var enkelt og naturlig, ga storfolket en viss følelse av å ha vært i villmarka. Stjørdalingene lot som ingenting, flirte nok litt i skjegget, men det var lettjente penger og dalføret blomstret disse somrene fremover mot første verdenskrig. Stjørdalselva fikk etter hvert også et rykte på seg for å ha de virkelige store laksene. Det i seg selv var den beste reklamen, og tiltrakk seg stor oppmerksomhet på kontinentet. Lokalbefolkningen og eierne lot nok heller ikke tvilen komme noen til gode. For det gikk stadig historier om laks på over 30 kg. Ja, det ble snakket om de som holdt på med en og samme fisk i 12 timer, så sleit den seg (selvsagt), - og at fisken var nærmere 50 kg var helt sikkert. Det er vel noe i følgende: *”Den største laksen er naturligvis den som slit seg eller riv sundt garnet. Den veks så lenge fiskeren lever”*.

Kong Georg V

Ved siden av høyere militære og lorder, var det selve tronearvingen, senere kong Georg V - som var den mest prominente gjesten. Som en soleklar nr. 2 var den berømte hertugen og hertuginnen av Marlborough.

Hertugen av Marlborough vil nok for de fleste være relatert til John Churchill (1650-1722), samt linken videre til Winston Churchill (1874-1965), og er den mest berømte av de engelske adelskalendrene. Den ble opprettet for nettopp John Churchill av dronning Anne i 1702. Han var altså den første hertugen av Marlborough. Han regnes kanskje ikke bare for å være Storbritannias største militære geni og hærfører, men kanskje verdens største gjennom alle tider. Historikeren Sir Edward Casey har sagt om ham, *”at han aldri utkjempet et slag han ikke vant, og aldri beleiret et sted han ikke tok”*. For den som kan si militære historie er steder som Ramillies, Oudenaare, Malplaquet og Blenheim legendariske. Ludvig den 14s kjente generaler, som Villiers, Villeroy og Tallard, ble nedkjempet en etter en, samtidig som hertugen av Marlborough klarte å oppnå ”vennskap” med Karl 12. Ved Malplaquet deltok 100 000, hvorav 1/3 falt. Under slaget ved Ramillies den 23. mai 1706 ble kanskje verdens største kavalerislag utkjempet fra klokken 3 til 7 om ettermiddagen, med hele 25 000 ryttere som tørnet sammen. Men aller mest berømt, er slaget ved Blenheim den 13. august i 1704. Her falt ca. 50 000 mann. Det er dette slaget og stedet som har gitt navnet til Blenheim Palace ved Oxford, som hertugen av Marlborough fikk som gave av parlamentet som takk for seieren. Dette har da gått i arv fra hertug til hertug, og er også Winston Churchills fødested.

1. hertugen av Marlborough

Hertugen av Marlborough hadde faktisk mer problemer med sine politiske allierte, sin dronning og de som til å begynne med støttet ham, enn med sine militære motstandere. Etter hvert som hans

seirer ble mange, hans popularitet stigende og hans innflytelse stor, så snudde mange seg mot ham. Hans kone, Sarah - som var dronningens mest fortrolige, ble omtrent avsatt grunnet en menneskelig slange som snek seg inn i hoffet, nemlig en fjern slektning av Sarah: Abigail Masham. Hun skulle bli det ubetydeligste menneske som noen gang bevisst har grepet inn i Europas skjebne. Intrigene rundt dronning Anne - mellom sine to hoffdamer, og hertugen av Marlboroughs kamp med politikere og spioner som Jonathan Swift (Gullivers reiser) og Daniel Defoe (Robinson Crusoes), er av det mest avgjørende spill gjennom tidene på den Europeiske scene. England og Storbritannia var på topp, hertugen av Marlborough hadde ryddet vei, lagt ut den røde løperen og kun parademarsjen gjenstod. Så rives alt ned gjennom noen kvinners manglende evner til å få gjort opp.

Sarah

Abigail Masham

Dronning Anne

Da John Churchill i 1702 ble hertugen av Marlborough, hadde han ingen sønner, men døtre. Et parlamentsvedtak førte til at den ene dattera kunne arve tittelen. Derfor er tittelen den eneste hertugtittel i det forente kongerike som fortsatt kan arves i kvinnelig linje. Men etter henne har det aldri skjedd. I dag er det John Spencer-Churchill som er den 11. hertugen av Marlborough. Han fikk tittelen i 1972. Arvingen til tittelen er nå Jamie Spencer-Churchill, marki av Bradford, født i 1955, mens hans arving igjen er George Spencer-Churchill, jarlen av Sunderland, født i 1992. Navnene John og George går igjen.

Hvem var så den som stjørdalingene kalt for "hertuginna", og som fisket og bodde på Lilleflor hver sommer i perioden 1891-1896? Noen vil ha det til at det var ei såkalt dollarprinsesse (dollar princess), men det er trolig ikke helt riktig. Etter borgerkrigen i USA kom det opp en del nyrike. Disse ønsket den respekten som penger kunne kjøpe. Det fant de på andre siden av Atlanteren. Aristokratiet i England hadde nok ikke gjensidig begeistring, men så muligheter for å styrke sine gods materielt, gjennom oppussing, nyetableringer etc. Det kostet mer enn de hadde og/eller fikk bevilget. De nyrike var en løsning. Derfor ble det inngått en del ekteskap over dammen. En kan vel si det slik at noen kjøpte seg titler for penger, men svært få ble lykkelige. Slik ble det også for den 9. hertuginnen av Marlborough: Consuelo Vanderbilt. Hun var strålende vakker og ble mest bortgift av sin mor til Charles Spencer-Churchill, som i sin tur var meget antiamerikansk. Consuelo ble født i New York i mars 1877. Ble separert i 1907, og skilt i 1921. Deretter giftet hun seg med flygerpioneren Jacques Balsan. Hun døde i 1964. Når jeg har valgt å nevne henne i et åndedrag, er det fordi hun stod frem som den mest formuende og berømte av dollar prinsessene - og levde et liv og ekteskap som har lagt grunnlaget for mange avisspalter. Ja, bare navnet Vanderbilt gir sus langt inn i den amerikanske dollarverden. Men hun hadde ikke noe med Stjørdalen å gjøre.

Vår prinsesse, er Lillian Warren Price, amerikanerinne - datter av kommandør i US-Navy Cicero Price. Hun gifter seg først med Louis Hammersley, som dør før 1888. I juni 1888 gifter hun seg med den 8.hertugen av Marlborough, og blir hertuginnen av Marlborough og tar navnet Spencer-Churchill. Hertugen dør i 1892, og hun gifter seg den 30. april 1895 med Lord William Beresford, og tar lordens navn. Det går så ca. seks måneder før ei ny amerikanerinne tiltre tittelen. Den 6.november det året blir nevnte Consuelo Vanderbilt den nye hertuginnen av Marlborough. Lillian Warren Price blir enke for tredje gang den 28.desember 1900. Lord Beresford, kjent fra Zulukrigene - innehaver av Victoria Cross, dør av perotintes.

8.hertugen

Georg Charles Spencer-Churchill var den 8.hertugen av Marlborough. Han ble født den 13.mai 1844 som sønn av Sir John Winston Spencer-Churchill (7. hertugen av Marlborough) og Lady Frances Anne Emily Vane. Han hadde tittelen Jarlen av Sunderland mellom 1844 og 1857. Han fikk sin utdannelse ved det berømte Eton College. Senere ble han offiser i Horse Guard. Som konservativ tok han sete i Parlamentet i 1884. Den 8.november 1869 gifter han seg med Lady Alberta Frances Anne Hamilton (1847-1932) i Westminster Palace, London. Til tross for fire barn var det nok et stormfullt ekteskap, og det synes som Georg Charles Spencer-Churchill rømmer til Paris med en Edith Peers-Williams (Lady Aylesford), som resulterte i en sønn: Guy Bertrand (1881). Det ble mye bråk, hvor blant annet Prinsen av Wales var involvert. Ved siden av en rekke adelige titler mottar Georg Charles Spencer-Churchill den 16.april 1883 tittelen hertugen av Marlborough. Lady Alberta blir samtidig hertuginnen av Marlborough. Samme høst søker Lady Alberta om skillsmisse, og ekteskapet blir annullert den 20.november. Den 29.juni 1888 gifter hertugen av Marlborough seg borgelig med vår Lillian Warren Price. Seremonien fant sted i New York under ledelse av byens borgermester.

Winston Churchill hadde fått seg ei ny tante, ei amerikanerinne. Den 8. hertugen av Marlborough var altså hans onkel. Winston Churchills far døde av syfilis kun 46 år gammel, og hans mor, Jennie - giftet seg opp igjen to ganger, begge ganger med menn som var yngre enn sønnen Winston. Så vår store allierte leder gjennom

Lillian Warren Price Hammersley
"8. hertuginne av Marlborough"

de vanskelig fem årene var vant til at ekteskap ”*kom og gikk*”. Da hans mor døde, sa Churchill: ”*She shone like the evening star*”.

Lillian Warren Price Hammersley, som ble vår hertuginne av Marlborough, var nok ikke den dollar prinsessen som Stjørdalsboka og en del andre publikasjoner fremstiller henne som. Hun var på ingen måte så velstående som de andre, men siden hun var amerikansk og føyde seg fint inn i rekken av inngifte i den engelske adelige familien, blir hun lett satt i samme båt. Men mine forgjengere innefor lokalhistoriske fremstillinger, har

nok blandet kortene, hvor Lillian Warren Price økonomisk og på andre måter lett trer inn i rollen til Consuelo Vanderbilt. Det er ikke riktig, slik en kan lese i enkelte stjørdalsreferanser, at det var Lillian som sto for oppussingen av Blenheim Palace. Det var det pengene til Consuelo Vanderbilt - som neste hertuginne - som ivaretok. Lillian var mer brydd av penger, og ønsket å kalle seg Lily, og ikke Lillian - da sistnevnte rimet på million (engelsk uttale). Hennes hertugmann måtte nok ty til andre enn sin amerikanske kone for å holde Blenheim Palace ved like. Han solgte unna store kunstsamlinger av maleri til en verdi av 400 000 pounds sterling for å pusse opp og innføre mer moderne hjelpemidler. Men det var hertuginnen som fikk installert sentralvarme.

Blenheim Palace

Hertugen av Marlborough, som var i Stjørdalen - og bodde på Lilleflor (i dag hos Ivar Lilleflor), har vel ikke fått den beste omtalen, bl. a i Stjørdalsboka, og det er nok rett at han var en skjørtejeger, men av samtidens lorder og andre ble han kalt for Practical Duke. Han var ivrig innefor matematikk og vitenskap.

Hertugen og hertuginnen av Marlborough fikk en eller to somrer i lag på Lilleflor. Hertugen dør den 9. november 1892. Men hertuginnen kom tilbake de følgende somrer, inklusivt 1896, de to siste med sin nye mann, lord Beresford. Hun ble betraktet som livlig, munter og overstrømmende, men noe bent frem til å være *adelig* - litt vulgær. Hun var barnekjær. En tradisjonsfortelling vil ha det til at hun enten hadde mistet et barn - eller tatt en abort. Det fortelles at hun tok far til Ivar Lilleflor, som den gangen var to år - opp på fange og lekte med ham. Diverse publikasjoner tilkjennegir en annen versjon, nemlig at hennes barn ikke fikk vokse opp (døde). Hvorvidt disse to tradisjonsfortellingene blandes, er usagt - men hertuginnen fødte dog som lady Beresford en sønn i 1897. Han døde som 22-åring i 1919, men det var 10 år etter at hertuginnen selv hadde gått bort. Hun døde den 15. januar 1909 av hjerteslag.

Blenheim Palace utenfor Oxford ligger der i dag som et monument, et av de mest storslåtte byggverk i Europa. Her ble de født, her bodde og levde de - og her døde de. Og opp i alt dette går det en link til Lilleflor og Stjørdal. Winston

Ivar Lilleflor viser hertuginnens WC

Churchill la aldri skjul på sin opprinnelse. Han var mektig stolt av sin stamfar: den første hertugen av Marlborough, og han levde tålig bra med de andre også. Winston ble som nevnt selv født på Blenheim Palace og her fridde han også til sin kjæreste. Slik sa han det selv: ”*At Blenheim I made two decisions - to be born and to marry. I am happily content with both*”.

Hertugen og hertuginnen av Marlborough er vel som nevnt de fornemste gjester som noen gang har inntatt Lilleflor, kanskje med et unntak: Tiltredende monark, George den 5 spiste middag en gang på Lilleflor. Da kom maten på hestevogner helt fra Britannia Hotell i Trondheim. Den senere kongen av England la ikke noe igjen etter seg. Det gjorde derimot hertugen og hertuginnen av Marlborough, med sine store følger av offiserer og tjenerskap. Hertuginnen la igjen flere ting på Lilleflor, blant annet sitt toalett, et datidens kjøleskap, serviser etc. Men fremfor alt la hun igjen litt av sjela si. Lilleflor fornemmer en duft av den store verden.

Asgjerd og Ivar Lilleflor har trukket seg tilbake til kårboligen. I dag drives Lilleflor av Randi og Grim Fornes. Ute på altanen møter du Asgjerd og Ivar, som kan sitte og se at alt farer forbi i et stadig større tempo. Her lar Ivar seg føre tilbake til sin families skjebner - oppgang og nedturer. Han tenker nok på bestefaren, som kun ble 30 år. Han tenker på bestemor Beret, som giftet seg opp igjen, men ble på nytt enke da Albert mistet livet ved et vådeskudd. Han tenker på sin egen barndom, da han mistet sin tvillingbror i november 1927, tre uker etter at en annen bror måtte gi tapt for tuberkulosen. Og midt oppe i dette sørgelig, slår tankene inn på hertuginnen og hennes liv. Hun mistet også noe. For brått og plutselig forsvant hun, - men kanskje ikke helt.

For den som besøker Lilleflor i dag, er det bare å stille seg opp, se og lytte - og du vil trolig kunne ane hertuginnen som fortsatt vandrer litt rundt og kaster glans over stedet. Hun vokter sitt ettermæle, hun vokter sine eiendeler på buret. Hertuginnen og hennes selskap skapte på sin måte et lite stykke England i Flora. Men fremfor alt skapte hun historie, ved å knytte en spesiell merkelapp til gården. Lilleflor er i dag synonymt med ”hertuginnen”. Asgjerd og Ivar Lilleflor akter ikke å rive av denne lappen, men konservere og kultivere Lilleflor gjennom miljøskaping i form av en samling av hertuginnens og andres eiendeler og relasjoner fra den

tiden. Buret står der den dag i dag som et lite Blenheim Palace. I målestokk og storhet kan det ikke måle seg med det de hadde der hjemme utenfor Oxford, men innvendig har det sine minnesmerker over en spesiell tid - og ikke minst menneskelige verdier, som jeg tror betydde vel så meget for hertuginnen som det livet på Blenheim ga.

